

MÖVZU 4.

STATİSTİKA CƏDVƏLLƏRİ.

PLAN:

1. Statistika cədvəlləri haqqında anlayış
2. Statistika cədvəllərinin tərtibi

Yekunlaşdırma və qruplaşdırmanın nəticələri statistika cədvəllərində əks etdirilir. Statistika məlumatının izahı bir neçə formada, məsələn, mətn, cədvəl və qrafiklər şəklində verilə bilər. Statistika cədvəlləri tədqiq olunan ictimai hadisənin rəqəmlərlə təsvirinin və təhlil edilməsinin ən səmərəli formasıdır.

Statistika cədvəlində yekun məlumatı daha yığcam, aydın, ifadəli və əyani şəkildə görünür. Cədvəllər hadisəni daha yaxşı təhlil etməyə, məlumatı müqayisə etməyə geniş imkan verir. Mətn hadisə haqqında nəticə çıxartmağa da çətinlik törədir. Cədvəldə göstəricilər arasındakı əlaqə daha asanlıqla müəyyən edilir.

Statistika cədvəlləri yekunlaşdırılmış və qruplaşdırılmış materialların əlverişli şəkildə verilməsinin mühüm vasitəsidir.

Statistika cədvəlinin əsas elementləri mübtəda və xəbərdir.

Statistik məcmunun vahidləri, onların qrupları cədvəlin mübtədasını təşkil edir. Statistika məcmusunu, yəni mübtədanı xarakterizə edən göstəricilərə cədvəlin xəbəri deyilir.

2. Statistika cədvəllərinin tərtibi

Statistika cədvəli üfüqi sətirlərdən və şaquli sütunlardan ibarətdir. Sətirlər və sütunlar bir-birini kəsən düz xətlərlə ayrılır və onların kəsişən

yerlərində xanalar əmələ gəlir. Cədvəlin ümumi, yan və yuxarı başlığı olmalıdır. Ümumi başlıq, bir qayda olaraq, cədvəlin üstündə yazılır və onun məzmununu xarakterizə edir. Cədvəlin yan başlığı onun sol tərəfində, mübtədə hissəsində yazılaraq cədvəlin sətirlərinin məzmununu bildirir. Yuxarı başlıq cədvəlin yuxarı hissəsində yazılır və şaquli sütunları xarakterizə edir. Sətirlərin yekun məlumatı cədvəlin sağ tərəfində, sütunların yekun məlumatı isə cədvəlin aşağı hissəsində yazılır.

Statistika cədvəlinin maketi aşağıdakı şəkildədir.

Cədvəlin adı (ümumi başlıq)

Xəbər Mübtədə	Sütunların başlığı (yuxarı başlıq)				
	A	1	2	3	4
Sətirlərin adları (yan başlıqlar)					
			Xana		

Sütunlar

Sütunların yekunu

Mübtədasının xarakterinə görə, statistika cədvəlləri sadə, qruplu və quraşlıq cədvəllərə ayrılır.

Mübtədasında müşahidə vahidlərinin, xronoloji tarixlərin, yaxud ərazi bölgülərinin siyahısı verilən cədvələ sadə cədvəl deyilir.

Eyni zamanda müşahidə vahidlərinin siyahısı və ərazilərin adları verilən cədvəllər də sadə cədvəl adlanır.

Cədvəlin növü onun qurulma məqsədinə əsasən müəyyən edilir.

Sadə cədvəllər öyrənilən hadisənin tipini, quruluşunu və hadisələr arasındakı qarşılıqlı əlaqəni aşkar etməyə imkan vermir. Bu cəhətdən qruplu və quraşlıq cədvəllər böyük imkana malikdir. Mübtədasında bir əlamət üzrə təşkil edilmiş qruplar olan cədvələ qruplu statistik cədvəl deyilir. Qruplu statistik cədvələ misal olaraq ildə Azərbaycan Respublikasının əhalisinin yaşayış yerinə görə qruplaşdırılmasını göstərmək olar.

Azərbaycan respublikasının əhalisinin şəhər və kənd əhalisinə görə bölgüsü

Əhali qrupları	Əhalinin sayı (min nəfər)	Yekuna görə faizlə
Şəhər əhalisi		
Kənd əhalisi		
Yekun		100

Mübtədasında əlaqəli götürülmüş iki və daha çox əlamət üzrə qruplar olan cədvələ quraşlıq cədvəl deyilir. Əgər şəhər və kənd əhalisini cinsinə görə yarımqruplara ayırsaq, quraşlıq cədvəli alarıq.

Cədvəlin xəbərini həddindən artıq xırdalamaq olmaz. Xəbəri həddindən artıq xırdalanmış cədvəl öz əyanilik xarakterini itirir və onu dərk etmək çətinləşir.

Cədvəlin əyanilik xarakterini yüksəltmək onun nə dərəcədə düzgün və yığcam tərtib edilməsindən asılıdır. Cədvəlin başlıqları dəqiq və aydın yazılmalıdır. Çox böyük cədvəl əvəzinə iki və ya daha çox cədvəl vermək məqsədəuyğundur. Cədvəl böyük olduqda onun sütunlarını nömrələmək məqsədəuyğundur.

Statistik cədvəllərin tərtibi zamanı aşağıdakı qaydaya əməl olunmalıdır.

1. Başlıqda cədvəlin əsas məzmunu, hadisənin yeri və vaxtı əks etdirilməlidir.
2. Rəqəm məlumatlarını yuvarlaqlaşdırmaq lazımdır.
3. Bir sıra göstəricilər üçün ümumi olan sözləri başlıqda vermək lazımdır.
4. Yalnız ümumi şəkildə qəbul edilmiş ixtisarlardan istifadə edilməlidir.
5. Eyni tipli göstəricilər eyni dəqiqliklə verilməlidir.
6. Cədvəl qapalı olmalıdır. Yəni onda orta və yekun göstəricilər verilməlidir.

7. Xüsusi əhəmiyyətə malik göstəricilərin və qruplar üzrə yekunların ayrıca verilməsi üçün müxtəlif texniki üsullardan (xətt çəkmə, şriftin dəyişdirilməsi və s.) istifadə edilməlidir.

8. Aşağıdakı xüsusi işarələr tətbiq oluna bilər:

«←» – göstəricinin olmaması;

«0»(sıfır) – göstəricinin kəmiyyəti qəbul edilmiş dəqiqlikdən kiçikdir;

«^{x,1,2}» – qeydlərə müraciət;

«x» – göstərici qiymət ala bilməz.